

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תש"פ

פרשת שמות

א. רש"י הירש.
פרק א', פסוק א':

(א) בסיפור הזה שבפסוקים אי באים לחילופין הביטויים: "כל-עדת בני-ישראל", "כל-בני ישראל", "בני ישראל", ונראה שדבר זה אינו בכדי הביטוי כל-עדת בני-ישראל מצוין את כלל הציבור הישראלי במשמעותו העילאית: כלל הציבור המאוחד בייעודו המשותף. הרי זה כלל הציבור המיועד להיות קהל ה', והטעמת התואר "עדה" מיד בפתיחת הסיפור מכינה את לב הקורא לקראת המאורעות הבאים, שהם בעלי חשיבות מרובה לגבי ייעודה הכולל של עדת ישראל. משום כך גם מדקדק הכתוב בקביעת המקום והתאריך. היה זה בדיוק במלאות חודש ימים לשחרורם — בחמשה עשר יום לחדש השני לצאתם מארץ מצרים, משם יצאו בחמשה-עשר לחודש הראשון. היה זה שוב יום החמשה-עשר, אולם מסוג אחר, מעין "פסח קטן" לאחר הפסח הגדול (ולאחר מכן נקבע באמת "פסח שני" בערב החמשה-עשר באייר — עי' במדבר ט, יא). יום זה לא נועד לשבירת מוטות עול השעבוד ולא להקמת בתי ישראל והצלתם מעבדות וכליון, אלא לשחרור הרוח והנפש מכבלי הדאגה למזון הגוף — עלידי העמדת קיום הפרט והמשפחה תחת שלטון ה' והשגחתו במצות השבת. כי לא בא הסיפור הזה אלא להודיע על מוסד השבת, שהונהג בחיי עם ישראל עלידי התנסות בלתי-פוסקת בחווייה הניסית של ארבעים שנות המדבר, מוסד שכל ישראל וכל היהדות הושתתו עליו. אם הפסח הקים לה' את בתי ישראל, הרי השבת קיימה לה' את בתי ישראל לדורות.

1. פרשנו מפיך ארצות רציוניות מישושי לשון מאוניס, מה מביאו לכך?
2. איך פרשנו מבין את התאריך כאן כארס מסייע לדבריו?
3. מהו ההבדל העקרונות בין שני האירועים שחלו ביום החמישה עשר?
4. מהי המהפכה של מצוות השבת שצט ישראל הביא לצולמ?
5. כמה שונה השבת מיצאת מצריים?
6. איך הושתת על השבת כל אסוד היהדות?

* * *

ב. הרמב"ם

פרק ב', פסוק יב': ב', י"ב-י"ג

"ויך את המצרי" וכו' "ויאמר לרשע" וכו'

ראה במדבר י"א, כ"ה. ודומה לכח הזה (רוח ה') לא נפרד ממשו רבנו מעת שהגיע לגיל הבגרות, ולפיכך נתעורר להרוג את המצרי ולנזוף בחוטא משני הנצים. ומחמת תוקף הכוח הזה בו, אפילו לאחר שפחד וברח, כאשר הגיע למדין והוא זר, ירא, כיון שראה דבר עושק לא יכול להמנע מלסלקו, ולא היה בכחו לסבלו, כמו שאמר, ויקם משה ויושען.

מ"נ ב', מ"ה

אלות

1. מהו אותו כוח שצא משה שפרשנו מוצא אצלו בשני מקומות שונים?
2. מה המיוחד בכוח זה המאפיין את משה רבינו?
3. פרשנו - במקום אחר - מ"חם התנהגות לו של משה עקב אידולו בבית פרעה, מה הרציון בכך?

* * *

ג. ספורנו עם פירוש הרב י. קופרמן .

פרק ב' פסוק כג':

(כג) בַּיָּמִים הַרְבִּים הָהֵם ⁵⁵ מִיּוֹם שֶׁבָּרַח מֹשֶׁה מִמִּצְרַיִם בְּיַלְדוּתוֹ ⁵⁶ עַד שְׁנוֹלַד גֵּרְשֵׁם, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה אֶז קָרוֹב לְבֶן שְׁמוֹנִים שָׁנָה, שֶׁהָיָה אֲלֵיעֶזֶר נֹלַד בְּדֶרֶךְ בְּלָכְתּוֹ בְּשְׁלִיחוֹת הָאֵל יִתְבָּרֵךְ לְמִצְרַיִם ⁵⁷, וְאִז הָיָה בֶן שְׁמוֹנִים שָׁנָה (להלן ז, ז). וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם ⁵⁸. אוֹתוֹ הִמְלִיךְ שֶׁהָיָה רֹדֵף אֶת מֹשֶׁה, וְלָכֵן קָרָא שֵׁם בְּנֵוֹ אַחֲרֵיכֶן אֲלֵיעֶזֶר, כִּי אִז יָדַע הָיִתּוֹ נִמְלָט וְנִצּוֹל מִ"הָרֶב פְּרַעַה" ⁵⁹. וַיִּזְעַקוּ. וַיִּזְעַקוּ מִפְּאֵב לֵב ⁵⁹ עַל עֲבֹדָתָם ⁵⁹, כְּעִנְיַן "הַלֵּילִי שֶׁעַר וַיִּזְעַק עֵיר" ⁶⁰ (ישעיה יד, לא). וַתַּעַל שׁוֹעֲתָם ⁶¹ אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה. לֹא בְּשִׁבִיל תְּשׁוּבָתָם וְתַפְלָתָם, אֲבָל כְּמִקְנָא עַל אֲכֻזְרֵיּוֹת הַמַּעֲבִידִים, כְּאֶמְרוֹ "וְגַם רְאִיתִי

שיטה זו של רבינו מפורשת בראב"ע לפסוק טו, וברמב"ן לפסוקינו, שלא כשיטת רש"י בפסוקינו ולהלן ד, יט. 56. "ויגדל משה" (שם) אחרי "ויגדל הילד" (פסוק י), כאשר אך הגיע לגיל של "ויצא אל אחיו", כלומר

בהיותו עוד נער. או בן שנים עשרה כמוזכר שמות רבה ה, א או בן עשרים כמוזכר שמות רבה א, לב. 57. להלן ד, כד-כו (פרשת "ויהי בדרך במלון") שהתירשל במילת אליעזר שזה עתה נולד. ולא מסתבר שהיה הפרש של שישים שנה בין לידת שני ילדיו. אם כן גם גרשום נולד בסוף שישים שנות גלותו לקראת שובו למצרים. 58. כלומר, בסוף אותה תקופה ארוכה של כששים שנה מת אותו המלך אשר מפניו ברח משה, כאשר כל עוד חי, לא הרגיש משה שניצל ממנו אפילו בהיותו חפשי בארץ אחרת (כמבואר על ידי רבינו להלן יח, ד), ועיין הערה 55. 59. על פי "ויצילני מחרב פרעה" (להלן יח, ד). כי קשה לרבינו שהיה ראוי לקרוא "ויצילני" קודם "גר הייתי", כיון שקודם ברח - "ויצילני", ואחר כך "וישב בארץ מדין" - "גר הייתי". הצלתו הושלמה רק אז כשמת מלך מצרים (שארץ מדין סרים היו אל משמעת פרעה - ראב"ע). 59א. האנחה היא בלי הרמת קול, וזעקה היא בקול אחרי האנחה שהיתה בשקט מכאב לב. 59ב. אם כן גם ויאנחו מן העבודה, וגם ויזעקו מן העבודה. 60. הלילי על שער, זעקי על עיר. ראב"ע: "הלילי": שירומו קול בפרהסיא. אם כן זעקי של הרמת קול מקביל ל"הלילי". 61. היא הזעקה האמורה, וכאן ביארה התורה כי "מן העבודה" היתה. ודלא כהראב"ע שכתב - וישאל עשו תשובה.

את הלחץ" (להלן ג, ט).
55. אם כל הסיפור של נשיאת צפורה ולידת גרשום היה מיד עם הגיעו למדין כפשטות הפסוקים מדוע זה נקרא "ימים רבים". לכן רבינו מסביר שכל נשיאת צפורה ולידת גרשום היתה בסוף שישים שנה מאז בריחתו מפרעה שהיה בן עשרים ע"פ חז"ל, ובסוף תקופה זאת מת המלך שחיפש אחריו, ואז הקב"ה ביקש ממנו לחזור למצרים "כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך" (כדברי רבינו שם). ז"א שם הקב"ה גילה זאת למשה שלא יפחד לחזור, והכל באותה תקופה בסוף שישים שנות גלותו קצת לפני היותו בן שמונים. כל

1. מה הקציה עם: "ביום הרבים..." שרשנו מנסים להסבירה?
2. בצטט מה זה מנה אתי כל זה קרה?
3. לפי זה מה הדיוק היה סדר הדברים כאן?
4. על מה ולמה "עלתה שוועתם" על בני ישראל ומה זה מנה?
5. כרשנו קובץ שיצקת בני ישראל לא היתה כתוצאה על תשובה כי אם רק עקב הלחץ, למה חשוב לו להדגיש זאת ומה מסקנתו?

- 3 -
שמות

* * *

ד. כלי יקר.

פרק ג' פסוק ב':

[ב] וַיֵּרָא מִלְּאֵךְ ה' אֵלָיו בְּלִבַּת אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה. בְּמִרְאֵה זוֹ רְבוּ הַדְּעוֹת, כִּי יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהִיא עַל שֵׁם "עֲמוֹ אֲנֹכִי בְּצִרְהָ" (תהלים צא, טו), עַל כֵּן נִגְלָה אֵלָיו בְּסֵנֶה, עֵץ שֶׁפֶל וְנִמוּךְ. וּלְפָרוֹשׁ רַש"י אֵינוֹ מֵיֵשֵׁב כָּלֵל לְמַה דוֹקָא בְּסֵנֶה. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים שֶׁהַסֵּנֶה רָמַז לְסִבְלוֹתֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כִּי אֵשׁ הַצְּרוֹת מִתְּלַקַּחַת סְבִיבָיו וְ"אֵינְנוֹ אֶפֶל", עַל הַרְף 'חֲצִי כְּלִים וְהֵם אֵינָן כְּלִים' (ספרי דברים שכא), וּבִבְרָאשִׁית רַבָּה נִמְצְאוּ גַם כֵּן הַרְבֵּה דְמִיּוֹנוֹת. וּלְפִי מַה שֶׁפָּרְשִׁיתִי לְמַעַלָּה בְּפִסּוּק "וַיִּקְצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", שֶׁהַמְצָרִים נִמְשְׁלוּ לְקוֹצִים, כִּי הֵמָּה הָיוּ לְיִשְׂרָאֵל לְקוֹץ מְכָאוֹב, עַל כֵּן הָרָאָה לוֹ הַקֶּב"ה שֶׁהַסֵּנֶה אֵינְנוֹ אֶפֶל, כִּי יִרְמֹז עַל פְּרַעְיָה, שָׂאֵף עַל פִּי שָׂאֵשׁ הַצְּרוֹת מִתְּלַקַּחַת סְבִיבוֹ עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה, מְכָל מְקוֹם "אֵינְנוֹ אֶפֶל", כִּי יִתֵּן בּוֹ הַקֶּב"ה כַּח לְסַבֵּל כָּל הַמְּכּוֹת, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב: "וְאוֹלָם בְּעֵבֹר זֹאת הָעֲמֻדָתִיךָ בְּעֵבֹר הָרֵאָתָךְ אֵת כַּחֲי" (שמות ט, טז).

מְכָאִיב וְסִלּוֹן מְמָאִיר, כְּמִנְהַג דּוֹרוֹת הַלְלוּ, וְתַמִּיד מְשַׁמְיָעִים קוֹל כְּקוֹל הַסִּיר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כְּקוֹל הַסִּירִים תַּחַת הַסִּיר בֵּן קוֹל הַכְּסִיל" (קהלת ז, ו), וְזוֹ עֵקֶר הַסִּפָּה לְיִשְׂרָאֵל לְהִיּוֹת בְּגִלוֹת מִצַּד הַשְּׂנֵאָה וְהַקְּנָאָה שֶׁבִּינֵיהֶם יוֹתֵר מִכָּל הָאֲמוֹת, וּבְעֵלֵי הַלְשׁוֹן הַשְּׁמִיעוּ אֵת כָּל יִשְׂרָאֵל אֵין נְקִי, כִּי תִצָּא אֵשׁ הַמְּחַלְקַת מְסַלַּע הַמְּחַלְקַת, הָאֲבוֹת מְבַעְרִים אֵשׁ וְהַבְּנִים מְלַקְטִים עֲצִים, עַל כֵּן בְּעֵרָה בְּהֵם אֵשׁ ה'. לְכֹךְ נֶאֱמַר: "וְהַסֵּנֶה אֵינְנוֹ אֶפֶל", כִּי אֵף עַל פִּי שָׂאֵשׁ הַתְּלָאוֹת יִבְעַר בְּיַעֲקֹב, מְכָל מְקוֹם מְצִיאת הַסֵּנֶה וְשָׂאֵר קָיָם בְּכָל דּוֹר וְ"אֵינְנוֹ אֶפֶל", כִּי לֹא יִכְלוּ הַקּוֹצִים מִן פְּרֹם ה' צְבָאוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל.

וַיִּבְרָא מֵיֵשֵׁב מַה שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּלִבַּת אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה", כִּי הִיָּה לוֹ לומר: 'בְּלִבַּת אֵשׁ בְּסֵנֶה', או 'בְּתוֹךְ הַסֵּנֶה', מֵהוּ "מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה"? וְכֵן מַה שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִנֵּה הַסֵּנֶה בְּעַר בְּאֵשׁ", אֶפְסָא מְבַעֵי לֵיהּ, וְהִנֵּה הָאֵשׁ בּוֹעַר בְּסֵנֶה, שֶׁהָרִי הָאֵשׁ הַפּוֹעֵל וְהַסֵּנֶה הַפּוֹעֵל. אֶלָּא הָאֲמַת הוּא כְּדַבְּרֵינוּ, שֶׁהַסֵּנֶה מְבַעֵר אֵשׁ הַצְּרוֹת, כִּי מִתּוֹךְ שִׁיִּשְׂרָאֵל נִמְשְׁלוּ לְסֵנֶה זֶה, שֶׁכָּל אֶחָד לַחֲבֵרוֹ קוֹץ מְכָאִיב וּמְשַׁמְיָע קוֹלוֹ עֲלָיו בְּחַרוּפִים וּגְדוּפִים, עַל כֵּן בְּעֵרָה בְּהֵם אֵשׁ ה'. וְאֵם כֵּן, הַסֵּנֶה הַפּוֹעֵל וְהָאֵשׁ הוּא הַפּוֹעֵל, לְכֹךְ נֶאֱמַר: "וְהִנֵּה הַסֵּנֶה בְּעַר בְּאֵשׁ", כִּי הַסֵּנֶה גּוֹרֵם הַבְּעֵרַת הָאֵשׁ. וְהוּ שֶׁאֵמַר "בְּלִבַּת אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה", כִּי הַלֵּבַת אֵשׁ נִמְשָׁף מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה, כִּי הַסֵּנֶה גּוֹרֵם הַלֵּבַת אֵשׁ, וְזֶה פְּרוּשׁ נְכוּן.

1. קרא שוב את הפסוק, איך ניתן להבין כפשוטו?
2. על מה רבו הפירושים כאן ומה המסקנות לפי כל פירושי?
3. מי הוא הסנה לפי הפירושים השונים?
4. כרשנו מצביר את כל הנושא להציות המחלוקות והמריבות הפנימיות צד היום, איך הוא מכניס זאת לפסוקים?
5. מהי מסקנתו מכל זה?

* * *